

نمونه تکلیف‌های پژوهشی با خانواده

بخش هشتم

لیلا سلیقه‌دار

دکترای برنامه‌ریزی آموزشی و معلم

اشاره

همان‌طور که پیش از این اشاره شد، برای بهره‌مندی از مشارکت خانواده می‌بایست شرایط لازم مهیا باشد. در صورتی که خانواده و دانش‌آموز درباره‌ی ضرورت، اهمیت و نحوه‌ی مشارکت و همکاری با یکدیگر در زمینه‌ی فعالیت‌های پژوهشی توجیه شوند، در این شرایط انتخاب نمونه تکلیف پژوهشی مناسب و فراهم کردن زمینه‌های اجرایی تأثیرگذار در مراحل بعدی قرار می‌گیرد. این بخش از سلسله مطالب دانش‌آموز، خانواده و تفکر پژوهشی به نمونه‌هایی از تکلیف پژوهشی مشارکتی اختصاص دارد.

کلیدواژه‌ها: پژوهش دانش‌آموزی، خانواده، تفکر پژوهشی.

دانش‌آموز بتواند به‌طور مستقیم تجربه کند، مشاهده کرده، دست به مقایسه بزند و اطلاعاتی را گردآورد، از جمله شیوه‌هایی است که در یادگیری دانش‌آموزان از اهمیت بالایی برخوردار است. برای مثال کلاس درسی را تصور کنید که در کتابخانه‌ی مدرسه و یا کتابخانه‌ای در محله برگزار می‌شود. معلم به دانش‌آموزان آموزش می‌دهد که چگونه می‌توانند از یک کتاب برای جمع‌آوری اطلاعات موردنظر خود استفاده کنند. سپس از آنان می‌خواهد تا درباره‌ی موضوع تعیین شده از کتاب‌های مشخصی که معرفی می‌شود و در کتابخانه موجود است، مطالبی را جست‌وجو و جمع‌آوری کنند.

در این حالت، دانش‌آموز در حضور و با راهنمایی معلم با شیوه‌ی متداولی از جمع‌آوری اطلاعات آشنا می‌شود، اما همیشه امکان اجرای چنین فعالیت‌هایی در ساعات آموزشی مدرسه وجود ندارد. با تأکید بر این که می‌بایست در اولین تجربه‌های دانش‌آموزان، موارد به روشنی به آن‌ها آموزش داده شود، می‌توان از همکاری خانواده برای ادامه‌ی فعالیت پژوهشی استفاده کرد.

با بررسی شرایط و کسب اطمینان از این که دانش‌آموز می‌تواند همراه یکی از والدین خود در کتابخانه‌ی محله حضور پیدا کند، در این صورت خوب است او این تجربه را در کنار خانواده‌ی خود تکمیل کند. برای جلوگیری از این اتفاق که کار جمع‌آوری اطلاعات توسط بزرگ‌ترها و بدون حضور دانش‌آموزان روی دهد، لازم است از دانش‌آموزان بخواهیم تا آن‌چه را که در زمینه‌ی جمع‌آوری اطلاعات از منابع نوشتاری در کلاس درس آموخته‌اند، در اختیار والدین قرار دهند و با مشارکت یکدیگر در کتابخانه، اطلاعات خود را تکمیل کنند.

بی‌هیچ اغراق باید گفت به تعداد نمونه‌های تکلیف آموزشی، نمونه شرایط و تکلیف پژوهشی وجود دارد که برای انتخاب و اجرای آن‌ها نیازمند بینش و نگرش خاص معلمان هستیم. زمانی باور تأثیرگذاری این نوع فعالیت‌ها در آموزگار ایجاد می‌شود که او بتواند با آگاهی و رعایت شرایط و الزامات مورد نیاز، دست به تجربه بزند و شاهد تعمیق یادگیری دانش‌آموزان خود از این طریق باشد.

برای این منظور خلاقیت‌های آموزگار و توجه به محتوای آموزشی، بسیار اهمیت دارد. برای مثال هنگامی که در درس «علوم تجربی»، می‌خواهیم اعضای یک گروه جانوری را با گروه دیگری مقایسه کنیم، در این صورت به مهارت مقایسه که از جمله مهارت‌های پژوهشی است، نیازمندیم. بر این اساس، این فعالیت می‌تواند در قالب یک برنامه‌ی پژوهشی و در راستای تقویت مهارت‌های پژوهشی آنان تعریف شود. با این نگاه از دانش‌آموزان دعوت می‌شود تا به مقایسه‌ی گروه‌های گوناگون اشیاء در اطراف خود بپردازند. در این مقایسه آن‌ها می‌آموزند که چگونه تفاوت‌ها و شباهت‌ها را ببینند و از مشاهده و دریافت‌های خود نتیجه‌گیری کنند. بدیهی است با این توجه، تعداد موقعیت‌هایی که در آن می‌توان فعالیت‌های پژوهشی را از دانش‌آموزان انتظار داشت، بسیار زیاد است. در ادامه به چند نمونه از دهه‌ها نوع تکلیف پژوهشی که می‌تواند با مشارکت خانواده صورت پذیرد، اشاره شده است.

تکلیف کتابخانه‌ای

از میان روش‌های آموزشی، ایجاد فرصت‌هایی که در آن

فراگیرندگان در منزل و با همراهی یکی از والدین خود، تکه‌های یخ را در جاهای گوناگونی از خانه‌ی خود قرار دهند. سپس گزارش کوتاهی تهیه کنند که در آن به زمان تغییر شکل قالب‌های یخ در هر یک از مکان‌ها اشاره شده است.

در نمونه‌هایی از این دست، توجه به وجود امکانات مورد نیاز برای انجام آزمایش در منزل، از ضروریات است. هم‌چنین می‌بایست سهم دخالت والدین در انجام فعالیت، معین شده باشد. به عنوان مثال در نمونه‌ی ذکر شده، کافی است والدین به عنوان همراه و ناظر در کنار فرزند خود ایفای نقش کنند و تنها در صورت لزوم، راهنمایی‌های لازم را برای نحوه‌ی اندازه‌گیری و درج زمان تغییر قالب‌های یخ ارائه کنند.

تکلیف‌های دوست‌ناداشتنی

برای همه‌ی ما پیش آمده است که گاهی مجبور به انجام فعالیتی بوده‌ایم که چندان رغبتی به آن نداشتیم. این حالت ممکن است برای دانش‌آموزان نیز پیش آید. هنگامی که می‌بایست آنان تکلیفی را انجام

تکلیف‌های آزمایشی

در برخی از شرایط، لازم است دانش‌آموز خود فرضیه‌هایی را آزمون کند. در این صورت می‌بایست با توجه به نوع فرضیه، موقعیتی را تدارک ببیند که امکان آزمون فرضیه وجود دارد. این کار به‌ویژه در موضوعات مربوط به علوم تجربی از حساسیت بالایی برخوردار است و لازم است با نظارت و حضور بزرگ‌ترها انجام شود. گاهی نیز به دلیل آن که برای مشاهده‌ی تغییرات به زمان زیادی احتیاج است، امکان انجام آزمایش در کلاس و در زمان محدود آن امکان‌پذیر نیست. در چنین شرایطی همکاری خانواده می‌تواند تأثیر مطلوبی در انجام فعالیت داشته باشد. به این مثال توجه کنید، آموزگار از دانش‌آموزان خود می‌خواهد برای دریافت تأثیر دما بر اجسام، به مشاهده‌ی تغییرات تکه‌های یخ در محیط‌هایی با دماهای متفاوت اقدام کنند. برای این منظور آزمایشی طرح‌ریزی می‌شود تا

دهند که چندان به انجام آن علاقه ندارند، در چنین شرایطی استفاده از راهکارهای گوناگون می‌تواند از شدت بی‌علاقگی دانش‌آموزان کاسته و انگیزه‌های در آن‌ها ایجاد کند. یکی از این راه‌حل‌ها بهره‌گیری از خانواده است. برای مثال خانواده‌ها جایگزین شایسته‌ای در مدرسی هستند که امکان اجرای طرحی مانند طرح کیف در مدرسه در آن‌ها وجود ندارد. در طرح کیف در مدرسه، دانش‌آموزان می‌توانند تکالیف خود را در کنار دوستان خود و در زمان مدرسه انجام دهند. علاوه بر تمام اثرگذاری‌های مثبت این طرح بر یادگیری دانش‌آموزان، ایجاد فرصتی که دانش‌آموزان با دوستان خود فعالیت‌های مشترکی انجام دهند، از جمله مواردی است که به ایجاد روحیه‌ی شادتر و انگیزه‌ی بیشتر در فراگیرندگان منجر می‌شود. بر این اساس، اگر این امکان در مدرسه وجود ندارد، خوب است ضمن آگاه‌سازی خانواده‌ها از اثربخشی چنین موقعیت‌هایی و نیز آموزش نحوه‌ی بهره‌مندی از حضور دوستان در انجام فعالیت‌های درسی فرزندان، از آن‌ها دعوت کنید که مشابه چنین برنامه‌ای را در خانه‌ی خود به اجرا درآورند. در این شرایط دانش‌آموزان می‌توانند انجام برخی از تکالیف خود را در چنین فضایی تجربه کنند.

و نیز رشد خلاقیت افراد است. اگر میزان انتظار آموزگار از دریافت آثار دانش‌آموزان با توانایی آنان تطابق داشته باشد و در صورتی که خانواده‌ها از میزان تأثیرگذاری دست‌ورزی فرزندان خود بر یادگیری ذهنی آنان مطلع باشند، در این صورت تکالیف ساختنی، یکی از مناسب‌ترین فعالیت‌های پژوهشی است که در آن می‌توان به اندازه‌های معقول، از همراهی و همکاری خانواده بهره گرفت.

در چنین تکالیفی بهتر است سهم خانواده، همراهی در تهیه و تدارک مواد اولیه، همراهی در استفاده‌ی درست از ابزار و نظارت بر ایمنی شرایط و در نهایت آموزش نحوه‌ی به‌کارگیری درست وسایل به فرزندان، تعیین شود. در چنین شرایطی ایده‌سازی و تلاش برای ساخت از خود دانش‌آموز بوده و می‌تواند از نتایجی که این فعالیت دربردارد، بهره‌مند شود.

هم‌چنین می‌توان انتظار داشت که والدین با استفاده از شناختی که از فرزند خود دارند، لیستی از علاقه‌مندی‌های او را فهرست کنند. سپس در مواقعی که او در موقعیت آموزشی غیرجذاب قرار گرفته است، از همراه‌سازی انجام تکالیف با موقعیتی خوش‌آیند استفاده کنند. برای مثال در هوش‌های چندگانه‌ی یادگیری، با افرادی روبه‌رو می‌شویم که هوش طبیعت‌گرایی بالایی دارند. این افراد در موقعیت‌هایی که نمادها و نشانه‌های طبیعی در آن‌ها وجود دارد، بهتر می‌توانند تمرکز کنند و از یادگیری بیشتری هم برخوردار خواهند بود. بر این اساس، دانش‌آموز دارای این ویژگی در مواجهه با تکالیف غیرجذاب خود می‌تواند تنها با قرارگیری در یک محیط طبیعی به انجام وظایف خود اقدام کند و از آن لذت ببرد. ایجاد چنین زمینه‌ای در ساعات خارج از مدرسه، با مشارکت خانواده امکان وقوع دارد.

تکالیف‌های خواندنی

در برخی موارد، استفاده از متون دیگر مانند کتاب‌های مرجع و یا کتاب‌هایی که از نظر علمی در سطحی بالاتر از کتاب‌های درسی قرار دارند و گاهی نیز مطالعه‌ی روزنامه‌ها و مجلات از تکالیفی است که در

تکالیف‌های ساختنی

بسیاری از فعالیت‌های دانش‌آموزان به‌ویژه در دوره‌ی ابتدایی، به دست‌سازه‌هایی مربوط است که معمولاً ساخت آن به زمان‌های خارج از مدرسه موکول می‌شود. کاردستی از زمینه‌های تأثیرگذار در یادگیری

مهارت‌ورزی پژوهشی دانش‌آموزان تأثیرگذار است. در چنین شرایطی خانواده می‌تواند در روخوانی صحیح عبارات و یا ارائه‌ی معانی لغات به دانش‌آموز کمک کند. هر چند باید اطمینان داشت که والدین به اندازه‌ی لازم دارای این مهارت هستند. ایجاد چنین شرایطی، علاوه بر این که می‌تواند اثرات و نتایج انجام تکالیف پژوهشی مشارکتی را به همراه داشته باشد، در اغلب موارد به ترغیب بیشتر خانواده برای مطالعه‌ی بیشتر و یادآوری متون نیز منجر می‌شود.

تکالیف‌های شفاهی

به منظور ارائه‌ی گزارش دانش‌آموز از یک فعالیت پژوهشی راه‌های گوناگونی وجود دارد. ممکن است او یافته‌های خود را روی برگه‌ای بنویسد و به کلاس ارائه دهد. گاهی نیز از یافته‌های خود نمودار و یا جدول‌هایی تهیه می‌کند. اما ارائه‌ی گزارش‌های شفاهی از دیگر راه‌هایی است که به‌ویژه در دوره‌ی ابتدایی از اهمیت و تأثیرگذاری بسیاری برخوردار است.

برای این منظور، از دانش‌آموز انتظار می‌رود گزارش خود را به صورت شفاهی بیان و صدای خود را ضبط کند. در این حالت، ارائه‌ی نوار کاست و یا فایل صوتی به کلاس و پخش آن می‌تواند جایگزین ارائه‌ی گزارش‌های دیگر مانند نوشته‌های دانش‌آموز شود.

در این شرایط همراهی خانواده می‌تواند به انجام درست فعالیت منجر شود و با زمینه‌سازی و تهیه‌ی امکانات اولیه توسط آنان، اطمینان بیشتری به دانش‌آموز در خصوص ارائه‌ی گزارش شفاهی یافته‌های خود بدهد.

تکالیف‌های اینترنتی

امروزه از میان تمام راه‌های جمع‌آوری اطلاعات، استفاده از اینترنت از جایگاه خاصی برخوردار است. اما آنچه در این میان نگرانی‌هایی را به همراه می‌آورد، این است که کاربران به دلایل گوناگون، نحوه‌ی به‌کارگیری درست از منابع اینترنتی را نمی‌دانند و نمی‌توانند به نحو شایسته‌ای از آن استفاده کنند. برای این منظور بهتر است در انتخاب

تکالیفی که می‌بایست از اینترنت استفاده شود، همراهی خانواده در اولویت توجه قرار گیرد. اگر خانواده‌ای با کاربرد اینترنت و نحوه‌ی جست‌وجو در آن آشنایی ندارد، این همراهی می‌تواند به یادگیری و به‌روز شدن آن‌ها نیز کمک کند و در صورتی که خانواده با این ابزار آشنایی داشته باشد، یادگیری بیشتر دانش‌آموز و نیز ایجاد زمینه‌ی مناسب مشارکت خانواده را به ارمغان خواهد آورد.

تکالیف‌های ویدئویی

در شیوه‌های نوین انجام تکالیف پژوهشی، تصویربرداری از اتفاقات و یا تغییرات می‌تواند از دیگر روش‌هایی باشد که با دگرگونی‌های محیطی نیز بیشتر تطابق دارد. برای این منظور دانش‌آموز می‌بایست در دوره‌ی زمانی معینی، از آزمایش با سوژه‌های پژوهشی خود تصویربرداری کند و یا تغییرات و روند مربوط به موضوع خود را در قالب تصویر ثبت کرده، به کلاس ارائه دهد. در چنین شرایطی، همراهی خانواده نقطه‌ی اطمینان دانش‌آموز بوده و مشارکت آنان در حکم دست‌یاری با تجربه، می‌تواند به گسترش توانایی‌های دانش‌آموزان منجر شود.

